

Handhavingsrapport Onroerend Erfgoed 2024

Opgesteld door de afdeling Handhaving (Departement
Omgeving) met inbreng van het agentschap Onroerend Erfgoed

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	3
SITUERING ERFGOEDHANDHAVING	4
Situering en structuur van de erfgoedinspectie.....	4
Opdracht.....	5
Personeelsoverzicht.....	5
Externe actoren.....	5
SPEERPUNTEN OMGEVINGSHANDHAVINGSPLAN.....	7
Reguliere werking en reactief optreden	7
Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed	7
Complementaire inzet van zachte en harde handhaving	8
Proactief optreden.....	8
Evaluatie van het handhavingsinstrument minnelijke schikking	9
REGULIERE WERKING IN CIJFERS.....	10
Klachten over onze werking	10
Onderzoeken ter plaatse	10
Raadgevingen	10
Aanmaningen	10
Processen-verbaal en verslagen van vaststelling	11
Opvolging archeologie en metaaldetectie.....	12
Stakingsbevel, verzegeling en inbeslagname	12
Herstelvorderingen	13
Bestuurlijke geldboetes	13
Bestuurlijke maatregelen.....	13
Minnelijke schikkingen	14
Terugvordering van premies.....	14
Beslissingspraktijk van de parketten	14
INZICHTEN EN AANBEVELINGEN	15

Inleiding

Jaarlijks stelt de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving in toepassing van artikel 11.1.2. van het Onroerenderfgoeddecreet een rapport op over de handhaving van het Onroerend- en Varenderfgoeddecreet (hierna ook erfgoedhandhaving genoemd) in het afgelopen jaar. Dit jaarrapport, opgemaakt met de inbreng van het agentschap Onroerend Erfgoed, biedt een terugblik op het in 2024 gevoerde handhavingsbeleid. Het handhavingsrapport wordt meegedeeld aan de Vlaamse Regering.

Hoofdstuk 1 omschrijft de algemene werking van de erfgoedinspectie. Haar structuur en plaats binnen de afdeling Handhaving worden toegelicht, evenals haar specifieke doelstellingen en personeelsbezetting en de samenwerking met de verschillende andere, zowel interne als externe, actoren.

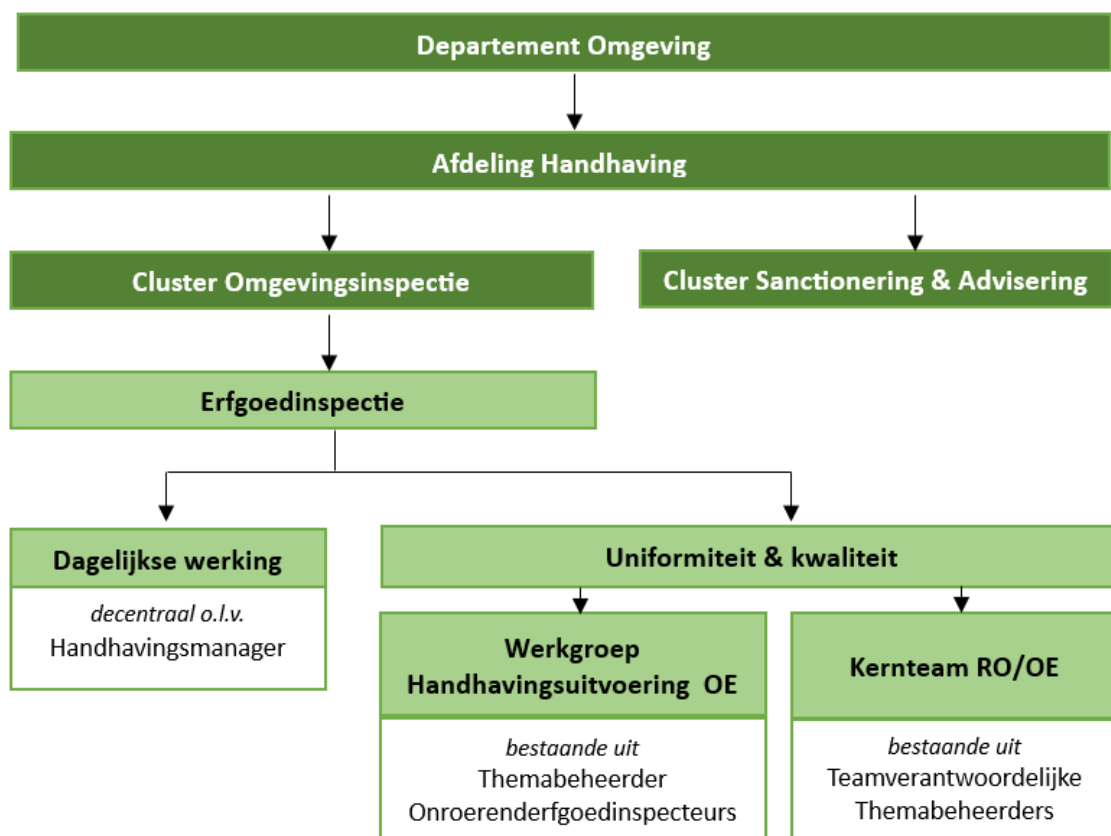
Hoofdstuk 2 focust op de actie- en speerpunten opgenomen in het Omgevingshandhavingsplan 2024-2025. Deze actiepunten hebben betrekking op de opmaak van een nieuw Handhavingsprogramma met oog voor meer proactieve handhaving en de samenwerking met lokale overheden en voorzien in een evaluatie van het handhavingsinstrument minnelijke schikking.

Hoofdstuk 3 geeft de inzet van de verschillende handhavinginstrumenten weer. Het rapporteert eveneens over de seponeringspraktijk bij de verschillende parketten van het Openbaar Ministerie en over de beslissingspraktijk bij administratieve beroepen tegen bestuurlijk opgelegde maatregelen.

Hoofdstuk 4, het sluitstuk van het handavingsrapport, werpt een blik op de toekomst. Om de handhaving van het onroerend en varend erfgoed in Vlaanderen te optimaliseren, formuleert de erfgoedinspectie vanuit haar praktijkervaring inzichten en aanbevelingen voor een blijvende kwalitatieve erfgoedhandhaving.

Situering en structuur van de erfgoedinspectie

Om een coherente handhaving te realiseren over heel Vlaanderen is het noodzakelijk dat een afdelingsbrede handhavingspraktijk op uniforme en kwalitatieve wijze wordt geïmplementeerd. Daarvoor is binnen de cluster Omgevingsinspectie een teamverantwoordelijke aangesteld die instaat voor de domeinen Onroerend Erfgoed (OE) en Ruimtelijke Ordening (RO). Concreet wordt de handhavingskwaliteit en uniformiteit voor onroerend en varend erfgoed bewaakt door de werkgroep handhavingsuitvoering Onroerend Erfgoed, waaraan alle inspecteurs Onroerend Erfgoed deelnemen samen met een themabeheerder Onroerend Erfgoed.

Opdracht

De inspecteurs Onroerend Erfgoed (hierna ook erfgoedinspecteurs genoemd) staan in voor het inspecteren van onroerend en varend erfgoed, het vaststellen van overtredingen van het Onroerend- en Varenderfgoeddecreet en het ondernemen van stappen om het herstel van de erfgoedschade die daar het gevolg van is te bekomen. Hun hoofddoel is schendingen van de regelgeving te voorkomen, op te sporen, te laten bestraffen en de door deze schendingen ontstane schade te (doen) herstellen.

Ze besteden daarbij bijzondere aandacht aan een doelmatig, uniform en geïntegreerd optreden over heel Vlaanderen waarin ze een voorbeeldfunctie vervullen voor de lokale overheden en meer in het bijzondere de gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed.

Voor de beleidsvoorbereiding en -evaluatie adviseert de afdeling Handhaving samen met het agentschap Onroerend Erfgoed de bevoegde Vlaamse minister vanuit haar ervaringen op het terrein over de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van de regelgeving.

Personeelsoverzicht

In de afdeling Handhaving werken er momenteel vier inspecteurs Onroerend Erfgoed die instaan voor het inspecteren (terreincontroles), verbaliseren en maatregelen nemen. Een van deze inspecteurs staat voor een deel van haar tijd ook in voor de opvolgingstaken inzake gerechtelijke procedures, minnelijke schikkingen en bestuurlijke maatregelen (natraject), samen met één medewerker die dit opneemt voor 0,6 VTE. De inspecteurs worden bijgestaan door één themabeheerder die mee verantwoordelijk is voor beleids- en juridische ondersteuning (0,75 VTE) en voor een deel natraject en één teamverantwoordelijke RO/OE (0,3 VTE).

Binnen het agentschap Onroerend Erfgoed hebben zeven personeelsleden de bevoegdheid om raadgevingen en aanmaningen te geven.

Externe actoren

Binnen de erfgoedsector zijn meerdere actoren actief. Een cruciale partner van de erfgoedinspectie is het agentschap Onroerend Erfgoed. Het agentschap staat samen met de afdeling Handhaving in voor het opmaken van raadgevingen en aanmaningen zoals bedoeld in het Onroerenderfgoeddecreet, ook wel de zachte handhaving genoemd.

Ook in de fase van de harde handhaving is er samenwerking, bijvoorbeeld bij het inhoudelijk uitwerken van herstelmaatregelen en het berekenen van schadevergoedingen indien erfgoedwaarden onherroepelijk verloren zijn gegaan en daardoor niet meer feitelijk herstelbaar zijn. Het agentschap Onroerend Erfgoed bezorgde in 2024 vier berekeningen aan de afdeling Handhaving om schadevergoeding te vragen voor het verlies aan erfgoedwaarden van beschermd of archeologisch erfgoed. Wat deze schadevergoedingen voor de berekening van het verlies aan archeologisch erfgoedwaarden betreft, werkte het agentschap een nieuw ontwerp van richtlijn uit met oog op validering en toepassing in 2025.

Het Departement Omgeving en het agentschap Onroerend Erfgoed formaliseerden deze samenwerking in een protocol dat beide entiteiten in 2023 samen opstelden. Hierin namen ze afspraken op over wederzijdse ondersteuning, informatie-uitwisseling en taakverdeling. In 2019 voerde het bureau Möbius een studie uit naar de efficiëntie, kwaliteit en effectiviteit van de samenwerking tussen beide entiteiten rond handhaving en formuleerde het enkele aanbevelingen. De optimalisaties in de samenwerking die werden gerealiseerd in uitvoering van deze aanbevelingen werden hierin opgenomen.

Tot slot zijn er steeds meer gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed actief. Eén van de voorwaarden om als onroerenderfgoedgemeente erkend te zijn, is een eigen verbalisant Onroerend Erfgoed aanstellen voor de handhaving van het Onroerenderfgoeddecreet op haar grondgebied. Volgens onze meest recente gegevens zijn er in Vlaanderen 35 gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed actief. 26 daarvan werken voor een erkende onroerenderfgoedgemeente.

Speerpunten omgevingshandhavingsplan

Het Omgevingshandhavingsplan 2024-2025 van de afdeling Handhaving kan [hier](#) geraadpleegd worden.

Reguliere werking en reactief optreden

Centraal bij de erfgoedinspectie staat het degelijk en historisch verantwoord behoud van varend en onroerend erfgoed in Vlaanderen. Dit bestaat uit monumenten, stads- en dorpsgezichten, cultuurhistorische landschappen, archeologisch - en varend erfgoed. Hiertoe bewandelt de erfgoedinspectie verschillende wegen.

Om dat verantwoord behoud en herstel van het erfgoed na te streven, werkt de erfgoedinspectie nauw samen met de erfgoedconsulenten van het agentschap Onroerend Erfgoed. Ze staan samen in voor de eerstelijnsfunctie (informerende van burgers, lokale overheden, politiediensten, ...) en de zachte handhaving waar onder meer klachtenbehandeling, de eerste overleggrondes met de overtreder en het opmaken van aanmaningen deel van uitmaken. Wanneer dit niet leidt tot een oplossing op het terrein start de erfgoedinspecteur een hard handhavingstraject op, dat bestaat uit twee delen.

Eenzijds is er het voortraject dat alle handelingen omvat van de vaststelling van erfgoedmisdriven en de erfgoedschade tot en met het opleggen of afdwingen van de nodige herstelmaatregelen. Meer specifiek bestaat dit voortraject uit het doen van vaststellingen (controles, onderzoek, verhoren, ...), het opstellen van een verslag van vaststelling of proces-verbaal, het uitvoeren van onderzoek op vraag van het openbaar ministerie, het opleggen of bekrachtigen van stakingsbevelen, het uitwerken van herstelmaatregelen, het inleiden herstellvorderingen bij het parket of de burgerlijke rechter dan wel het opleggen van het herstel via een bestuurlijke maatregel of het afsluiten van een minnelijke schikking gericht op het integraal herstel.

Anderzijds is er het natraject dat bestaat uit de juridische en administratieve procedures volgend op een gerechtelijke veroordeling, een bestuurlijke maatregel of een minnelijke schikking. Concreet betekent dit het aanstellen en begeleiden van advocaten voor het Vlaams Gewest, het nakijken van de noodzaak tot instellen van een beroep of cassatieberoep, het (her)betekenen van herstelltitels, het beantwoorden van reacties op dagvaardingen, vonnissen en arresten, het beantwoorden van vragen van advocaten, het inschrijven van wettelijke hypotheek, het leggen van beslagen, het invorderen van dwangsommen, in uitzonderlijke gevallen de ambtshalve uitvoering, en uiteindelijk het administratief en financieel afsluiten van dossiers na integrale uitvoering van het herstel.

Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed

Speerpunt 24-25: Het Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed bepaalt de beleidsvisie over handhaving van de erfgoedregelgeving, de uitwerking daarvan, alsook de handhavingsprioriteiten op gewestelijk niveau. Het huidige programma dateert reeds van 2015. Daarom herziet de Omgevingsinspectie in overleg met het agentschap Onroerend Erfgoed in 2024 dit handhavingsprogramma in aanloop naar de nieuwe regeerperiode en de inwerkingtreding van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving (KVH). Daarbij zal extra aandacht worden besteed aan proactieve handhaving, de bepaling van nieuwe handhavingsprioriteiten en de wisselwerking tussen het Vlaamse en het lokale niveau.

Resultaat: De Omgevingsinspectie van het Departement Omgeving werkte in 2024 met inbreng van het agentschap Onroerend Erfgoed een eerste ontwerp van een nieuw meerjarig handhavingsprogramma uit

Complementaire inzet van zachte en harde handhaving

Speerpunt 25: De Omgevingsinspectie evalueert in 2025 samen met het agentschap Onroerend Erfgoed de procedures, doorlooptijden en de scheiding van harde en zachte handhaving. De doelstelling daarbij is een handhavingsbeleid bewerkstelligen dat zowel zichtbaar, kordaat en efficiënt is. Daartoe wordt ook de piste om zachte en harde handhaving nog meer complementair in te zetten, verkend.

Proactief optreden

Speerpunt 24-25: De huidige werking van de Omgevingsinspectie voor het domein onroerend erfgoed is grotendeels gebaseerd op een reactief optreden. De algemene beleidsdoelstellingen van de Beleidsnota Onroerend Erfgoed 2019-2024 benadrukken echter het belang van een proactieve overheid. Daarop werd er in 2023 in samenwerking met het agentschap Onroerend Erfgoed een bestek opgesteld met het oog op de aanbesteding van een studie met als doel de ontwikkeling van een methodologie die op basis van een risicogebaseerde benadering aanreikt op welk proactief initiatief inzake onroerend erfgoed prioritair kan worden ingezet en hoe dit vertaald kan worden in een gerichte aanpak. Er werden evenwel geen offertes ingediend waardoor de geplande studie niet kon worden aanbesteed. Gelet op het voornemen om het Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed te actualiseren, zullen de Omgevingsinspectie en het agentschap Onroerend Erfgoed daarbij in 2024 voldoende oog hebben voor proactieve handhavingsinitiatieven.

Resultaat: De ontwerptekst van het nieuwe handhavingsprogramma besteedt extra aandacht aan proactieve handhaving, onder meer door in te zetten op kennisdeling die de bewustwording over de regelgeving vergroot en daarmee ook de naleving ervan. Ook de monitoring van de staat van het onroerend erfgoed op basis van bepaalde risicofactoren (denk bijvoorbeeld aan de opname in een leegstandsregister of het niet aanvragen van de uitbetaling van een toegekende erfgoedpremie) maakt gerichte proactieve handhaving mogelijk.

De afgelopen jaren zette het agentschap Onroerend Erfgoed al in op proactief toezicht. In 2024 werkte het agentschap verder met het resultaat van het desktoponderzoek dat in 2022 startte. Naast de eerder gescreende typologische clusters hoeves, openbare gebouwen, industrieel erfgoed en kerken, zijn in 2024 ook de clusters orgels, militair erfgoed, religieus erfgoed en landgoederen gescreend. Dit leverde als resultaat 827 beschermde bouwkundige objecten/sites op om de komende jaren nader op het terrein te gaan onderzoeken. In 2025 wordt hiervoor een meerjarenprogramma opgesteld dat ook afgestemd wordt met de erkende onroerenderfgoedgemeenten.

Daarnaast heeft het agentschap na enige vragen over de slechte toestand van enkele beschermde stationsgebouwen de 57 beschermde stationsgebouwen in Vlaanderen onderzocht. Voor negen stationsgebouwen is er al een zacht handhavingstraject gestart, waarvan er één uitmondde in een hard handhavingstraject.

Evaluatie van het handhavingsinstrument minnelijke schikking

Speerpunt 24-25: Sinds de inwerkingtreding van het huidige Onroerenderfgoeddecreet in 2015, is het voor de inspecteurs Onroerend Erfgoed mogelijk om het vrijwillig herstel van beschadigd erfgoed te faciliteren via het afsluiten van een minnelijke schikking, waarin de vereiste herstelmaatregelen en -termijnen met de betrokkene worden vastgelegd. De afgelopen jaren werd dit instrument regelmatig ingezet, enerzijds omdat vrijwillig herstel altijd de voorkeur geniet en anderzijds om eigendomsoverdrachten van beschadigd erfgoed mogelijk te maken. Dit stelt de Omgevingsinspectie in staat om in 2024 de inzet en effectiviteit van dit handavingsinstrument een eerste keer te beoordelen, met het oog op een verdere efficiënte en doelmatige inzet ervan in de toekomst.

Resultaat: De afgelopen jaren werd de minnelijke schikking regelmatig ingezet, enerzijds omdat vrijwillig herstel altijd de voorkeur geniet en anderzijds om eigendomsoverdrachten van beschadigd erfgoed mogelijk te maken. Dit stelde de Omgevingsinspectie in staat om in 2024 de inzet en effectiviteit van dit handhavingsinstrument een eerste keer te beoordelen, met het oog op een verdere efficiënte en doelmatige inzet ervan in de toekomst en het verruimd toepassingsgebied in 2026 naar aanleiding van de inwerkingtreding van het Kaderdecreet Vlaamse Handhaving.

REGULIERE WERKING IN CIJFERS

Klachten over onze werking

Het agentschap Onroerend Erfgoed en de afdeling Handhaving van het Departement Omgeving ontvingen in 2024 geen formele klachten over (niet-)ingezette handhavings- of opvolgingstrajecten.

Onderzoeken ter plaatse

De inspecteurs Onroerend erfgoed voerden in 2024 in totaal 133 onderzoeken ter plaatse uit. Deze controles gebeurden omdat de inspecteur kennisnam van mogelijke schendingen of in opvolging van reeds lopende handhavingstrajecten. Informatie over vermoedelijke erfgoedmisdriven bereikt de erfgoedinspectie vanuit verschillende hoeken. De inspecteurs ontvangen bijvoorbeeld meldingen van burgers, van het agentschap Onroerend Erfgoed en van gemeentelijke overheden. In bepaalde gevallen halen de inspecteurs informatie over mogelijke schendingen uit persberichten of processen-verbaal van andere handhavingdiensten, zoals stedenbouwkundige of natuurinspecteurs.

Raadgevingen

Het agentschap Onroerend Erfgoed gebruikt de raadgeving om schendingen te voorkomen. Een raadgeving heeft dus een preventieve werking en gaat een eventuele schending van de regelgeving vooraf.

Het agentschap verstuurde 86 raadgevingen in 83 verschillende dossiers:

- 64 hadden betrekking op een beschermd monument, waarvan vier ook gelegen zijn in een beschermd stads- of dorpsgezicht;
- één raadgeving had betrekking op een beschermd monument en een cultuurhistorisch landschap;
- 14 raadgevingen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht;
- vijf raadgevingen hadden betrekking op een cultuurhistorisch landschap;
- één raadgeving had betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een vergunningstraject;
- één raadgeving had betrekking op een archeologisch onderzoek voortkomend uit een wetenschappelijke vraagstelling.

Acht van deze raadgevingen werden verzonden op basis van een externe klacht.

Zes raadgevingen werden gevolgd door een eerste aanmaning in hetzelfde jaar.

Aanmaningen

Aanmaningen hebben – in tegenstelling tot de louter preventieve raadgevingen - als doel een gepleegde schending te beëindigen en/of de schadelijke gevolgen ervan te herstellen of herhaling te voorkomen. Zowel het agentschap Onroerend Erfgoed als de erfgoedinspectie van de afdeling Handhaving kunnen aanmaningen verzenden. In de praktijk is het voornamelijk het agentschap dat inzet op dit zacht handhavingsinstrument.

Het agentschap verstuurde 81 eerste aanmaningen in 81 verschillende dossiers:

- 49 aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument, waarvan bij vijf ook de omgeving is beschermd als cultuurhistorisch landschap, één ook beschermd is als een stads- of dorpsgezicht en vier andere gelegen zijn in een stads- of dorpsgezicht;
- zeventien aanmaningen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht, waarvan er één ook beschermd is als cultuurhistorisch landschap;
- elf aanmaningen hadden betrekking op een cultuurhistorisch landschap;
- drie aanmaningen had betrekking op een archeologisch onderzoek gekoppeld aan een vergunningstraject;
- één aanmaning had betrekking op de regelgeving voor archeologische toevalsvondsten.

Negentien eerste aanmaningen werden verzonden op basis van een externe klacht.

Zes eerste aanmaningen volgden op een raadgeving in hetzelfde jaar.

Het agentschap verstuurde dertien tweede aanmaningen in twaalf verschillende dossiers:

- zes aanmaningen hadden betrekking op een beschermd monument;
- vier aanmaningen hadden betrekking op een stads- of dorpsgezicht;
- drie aanmaningen hadden betrekking op een cultuurhistorisch landschap.

Twee tweede aanmaningen werden verzonden op basis van een externe klacht.

Vijf tweede aanmaningen volgden op een eerste aanmaning in hetzelfde jaar.

Uit het evaluatierapport van de beschermde vaartuigen dat het agentschap opleverde in 2024, bleken er een zestien vaartuigen waar de algemene toestand ‘redelijk slecht’ tot ‘slecht’ is. Het agentschap startte voor zes vaartuigen met zachte handhaving en plaatsbezoeken voor verdere opvolging.

De erfgoedinspectie verstuurde in 2024 in totaal 21 aanmaningen. Dit aantal ligt hoger dan de voorgaande jaren. Dit is te wijten aan een gewijzigde praktijk. Indien de inspecteurs Onroerend Erfgoed een kopie van hun aanvankelijk proces-verbaal van vaststelling van een of meerdere misdrijven overmaken aan de overtreeders, manen zij hen op dat moment nog een laatste keer aan om de nodige stappen te ondernemen richting herstel. Deze aanmaning dient als laatste stimulans om harde handhavingprocedures te vermijden. De Omgevingsinspectie hanteerde deze praktijk voordien reeds bij het verbaliseren van milieumisdrijven en verruimde de aanpak in 2024 naar de bouw- en erfgoedinspectie.

Processen-verbaal en verslagen van vaststelling

In 2024 stelden de inspecteurs Onroerend Erfgoed in totaal 43 aanvankelijke processen-verbaal op. In zo'n aanvankelijk pv stelt de inspecteur nieuwe schendingen vast. De geverbaliseerde schendingen zijn van uiteenlopende aard, zoals de verwaarlozing van beschermd onroerend erfgoed, beschadigen van niet-beschermd archeologische sites ingevolge het niet-naleven van de archeologievoorwaarden opgelegd in een omgevingsvergunning en werken uitgevoerd zonder de vereiste toelating van het agentschap Onroerend Erfgoed of zonder de noodzakelijke omgevingsvergunning.

Daarnaast stelden de inspecteurs 38 navolgende processen-verbaal op voor de procureur bij het parket. Daarin nemen ze bijkomende vaststellingen of het verhoor van een verdachte of getuige op.

Tot slot heeft de erfgoedinspectie in 2024 negen processen-verbaal van uitvoering of niet-uitvoering van herstelwerken opgesteld. Hierin stelt de erfgoedinspecteur vast of het (bestuurlijk of gerechtelijk) opgelegde dan wel het minnelijk overeengekomen herstel al dan niet tijdig en correct werd uitgevoerd. In zes van de negen gevallen werd het herstel conform de opgelegde maatregel uitgevoerd.

Net zoals de voorgaande jaren werden er ook in 2024 geen verslagen van vaststelling opgesteld. Een verslag van vaststelling heeft niet zoals een proces-verbaal betrekking op misdrijven maar wel op inbreuken. Dit zijn overtredingen van administratieve aard.

Rekening houdend met de specifieke kennis die het vaststellen van erfgoedovertradingen vergt, blijft de vaststelling van erfgoedovertradingen een eerder uitzonderlijke opdracht voor de politie. Toch verbaliseerde de politie acht overtradingen op het Onroerenderfgoeddecreet. In vier gevallen had de overtrading betrekking op illegaal magneetvissen. In één dossier legde de politie een stakingsbevel op en stelde ze later de doorbreking daarvan vast. In de twee overige dossiers stelde de politie uitgevoerde werken vast waarvoor geen toelating of vergunning werd verleend. Daarnaast ontving de erfgoedinspectie vier processen-verbaal van gemeentelijke verbalisanten Onroerend Erfgoed wegens werken uitgevoerd zonder de vereiste toelating of vergunning.

Opvolging archeologie en metaaldetectie

In 2024 stelde de afdeling Handhaving vijf processen-verbaal op die betrekking hebben op archeologie en metaaldetectie. De vaststellingen hadden betrekking op beschadiging van archeologische sites, ensembles en artefacten en het niet-uitvoeren van archeologisch onderzoek voorzien in het programma van maatregelen opgenomen in de archeologienota en opgenomen als voorwaarde in de omgevingsvergunning.

Zoals hiervoor reeds vermeld, ontving de afdeling Handhaving vier processen-verbaal waarin de politie illegaal magneetvissen verbaliseerde.

Het agentschap leverde een 'Draaiboek voor de opvolging van erkende archeologen' op. Er waren geen schorsingen of intrekkingen van de erkenning van archeologen of metaaldetectoristen. Het agentschap verstuurde enkele aanmaningen naar erkende archeologen om hen te wijzen op de geldende regelgeving bij de uitvoering van hun werkzaamheden.

Het agentschap startte in 2024 een werkgroep op om handhavingsprocessen voor archeologie te stroomlijnen.

Stakingsbevel, verzegeling en inbeslagname

De afdeling Handhaving legde in 2024 zeven stakingsbevelen op. Daarin beveelt de inspecteur de staking van werkzaamheden waarvoor geen toelating of vergunning verleend werd om verdere schade te voorkomen.

De erfgoedinspectie ging in 2024, net zoals in 2023, niet over tot verzegeling of inbeslagname. De nood om dergelijke ingrijpende maatregel toe te passen komt slechts zelden voor.

Herstellvorderingen

Wanneer een overtreder niet vrijwillig overgaat tot het herstel van de erfgoedschade die hij heeft veroorzaakt door overtreding van de onroerend – of varend erfgoedregelgeving, kan de erfgoedinspectie het handhavingstraject verderzetten via gerechtelijke of bestuurlijke weg.

Ingeval van een gerechtelijke procedure leidt de inspecteur Onroerend Erfgoed een herstellvordering in bij de correctionele of burgerlijke rechtbank. Het Onroerenderfgoeddecreet bepaalt welk herstel de inspecteur precies kan vorderen. Het decreet voorziet daarvoor een cascade van verschillende herstellvormen, van integraal feitelijk herstel in de originele staat tot de volledige financiële vergoeding van de vernietigde erfgoedwaarden.

In 2024 werden twaalf herstellvorderingen opgesteld. In elf dossiers werd herstel naar oorspronkelijke staat gevorderd, al dan niet gecombineerd met voorlopige instandhoudingswerken, een reconstructie en een aanvullende schadevergoeding. In één dossier vorderde de inspecteur een integrale schadevergoeding voor de verwijdering van het beschermd interieur van een monument. Wanneer de schade bestaat uit het definitieve verlies van de erfgoedwaarden, is deze enkel te herstellen via een financiële compensatie.

Bestuurlijke geldboetes

In 2024 legde de gewestelijke beboetingsentiteit binnen de afdeling Handhaving geen exclusieve bestuurlijke geldboetes op maar wel vier alternatieve bestuurlijke geldboetes. Deze hebben alle vier betrekking op schendingen van de regels rond metaaldetectie en magneetvissen.

Bestuurlijke maatregelen

In vijf dossiers legde de betrokken erfgoedinspecteur een bestuurlijke maatregel bestaande uit een last onder dwangsom op.

In twee dossiers werd er een intentiebrief verstuurd naar de overtreder, waarin de erfgoedinspecteur zijn voornemen om over te gaan tot het opleggen van een bestuurlijke maatregel aankondigt en tegelijk de overtreder de kans biedt om zich daartegen te verweren. De beslissing om al dan niet een bestuurlijke maatregel op te leggen, valt bijgevolg in 2025.

In één dossier stelden de overtreders een administratief beroep in tegen de bestuurlijke maatregel bij de Vlaamse minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed, die het beroep ongegrond verklaarde.

Minnelijke schikkingen

In 2024 sloten de erfgoedinspecteurs vier minnelijke schikkingen af. Dit is een overeenkomst waarin de inspecteur samen met de betrokkenen vastlegt welk herstel ze moeten uitvoeren, onder welke voorwaarden en

binnen welke termijn. In een aantal andere dossiers zijn er nog gesprekken lopende over een eventuele minnelijke schikking.

Terugvordering van premies

Premies uitgekeerd om schade die het gevolg is van erfgoedmisdriven te herstellen, kan het agentschap Onroerend Erfgoed terugvorderen van diegene die door zijn deelname aan het misdrijf de schade mee heeft veroorzaakt. In 2024 heeft het agentschap geen procedures tot terugvordering van premies opgestart.

Beslissingspraktijk van de parketten

De erfgoedinspectie nam in 2024 kennis van achttien seponeringen door het Openbaar Ministerie. Daarmee beslist de procureur om het onderzoek naar het misdrijf te stoppen en het dossier zonder gevolg te klasseren. Deze telling gebeurde enerzijds aan de hand van formulieren die de procureur na ontvangst van het proces-verbaal aan de inspecteur overmaakt om te laten weten of hij het dossier verder onderzoekt dan wel seponeert en anderzijds aan de hand van de directe screening van een lijst met openstaande dossiers door het Openbaar Ministerie.

Het Openbaar Ministerie gaf voor deze seponeringen in 2024 de volgende redenen op:

- andere prioriteiten (1)
- voorrang burgerlijke of bestuurlijke afhandeling (2)
- herstel (in voldoende mate) uitgevoerd (2)
- pretoriaanse probatie (3), wat betekent dat het parket de zaak seponeert indien de verdachte bepaalde voorwaarden naleeft, bijvoorbeeld het verkrijgen van een vergunning of toelating;
- regularisatie (1)
- verjaring (1)
- onvoldoende bewijs (2)
- andere (6)

In dossiers waarin het Openbaar Ministerie beslist niet te vervolgen, onderzoeken de inspecteurs welke handhavingsinstrumenten ze toch nog kunnen inzetten om het herstel af te dwingen. Dit kan een vraag aan het parket zijn om de beslissing tot seponering om bepaalde redenen te heroverwegen, het zelf inleiden van een procedure voor de burgerlijke rechtbank, het opleggen van een bestuurlijke maatregel, maar evenzeer het berusten in de beslissing om het dossier te klasseren zonder gevolg.

Inzichten en aanbevelingen

In dit luik worden enkele aanbevelingen voor de verdere ontwikkeling van het handhavingsbeleid inzake onroerend en varend erfgoed en mogelijke aandachtspunten toegelicht.

Op 1 januari 2015 trad het Onroerenderfgoeddecreet in werking. In november van dat jaar stelde de toenmalige Vlaamse regering het eerste Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed vast. Dit betekende onder meer de introductie van nieuwe handhavingsinstrumenten zoals de minnelijke schikking en de bestuurlijke maatregel en de toepassing van nieuwe gewestelijke handhavingsprioriteiten.

Ondertussen zijn we tien jaar verder en heeft de tijd niet stilgestaan. Zo keurde de Vlaamse Regering in 2021 de Visienota Lokaal Onroerendergoedbeleid goed. Deze visienota benadrukte de rol van lokale besturen op het vlak van onroerend erfgoed en gaf aanleiding tot een aanpassing van het Onroerendergoeddecreet in 2022, waardoor erkende onroerendergoedgeemeenten ruimere handhavingsbevoegdheden kregen wat een grotere samenwerking betekent tussen het Vlaamse en het lokale niveau.

Daarnaast staan we aan de vooravond van een volgende grondige wijziging van het Onroerenderfgoeddecreet. Deze komt er na de inwerkingtreding van het nieuwe Kaderdecreet Vlaamse Handhaving (KVH), waarvan de implementatie momenteel volop in voorbereiding is.

Door de wijzigingen die zich de afgelopen jaren hebben voorgedaan, is de tijd rijp om de werking van en samenwerking tussen de handhavingsactoren te evalueren, nieuwe accenten te leggen door geactualiseerde handhavingsprioriteiten te formuleren en de nieuwe mogelijkheden aan te grijpen die het KVH ons biedt. Dit doen we door middel van de evaluatie van de huidige handhavingspraktijk, de opmaak en uitvoering van een nieuw Handhavingsprogramma Onroerend Erfgoed en de praktische ontplooiing van het KVH.